

Doc.dr. Ešref Kenan Rašidagić

Politologija

Problemi u primjeni koncepta oružane humanitarne intervencije nakon dekade američkog intervencionizma

Apstrakt

Svijet se nakon dekade američkog intervencionizma, početkom 21. stoljeća nalazi na prekretnici u pogledu upotrebe oružane sile u svrhu rješavanja humanitarnih kriza velikih razmjera. Tradicionalni problemi koji su onemogućavali pravovremeno i efikasno djelovanje u krizama poput onih u Bosni i Hercegovini i na Kosovu nisu riješeni. Tu spadaju hladnoratovska struktura Ujedinjenih naroda i problemi djelovanja regionalnih saveza poput NATO-a van područja njihove ingerencije. Međutim, potrebe za intervencijama poput one na Kosovu kada je i skovan termin 'vojni humanizam' rastu i očekivati je da će biti sve veće u budućnosti. Situacija povećanog broja propalih država, neuspjeha reforme sistema kolektivnog mira i sigurnosti, kao i destruktivno djelovanje regionalnih sila, čine dalji angažman Sjedinjenih Država neophodnim. Međutim, bankrot ideje vojnog humanizma, kao i ekonomske i političke posljedice vojnih avantura u Afganistanu i Iraku, dovode u sumnju spremnost Amerike da nastavi zauzimati mjesto koje joj u ovoj sferi pripada na međunarodnom planu.

Ključne riječi: vojni humanizam, humanitarna intervencija, sukobi niskog intenziteta, Sjedinjene Američke Države, NATO, Ujedinjeni narodi, Bosna, Kosovo, Afganistan, Irak

Situacija na početku 21. stoljeća

Posljednja decenija 20. stoljeća obilježena je kataklizmičkim poremećajima svjetskog poretka. Nestanak blokovske formule stabilnosti uzrokovao je promjenu geopolitičke slike svijeta koja opet dovela do najveće potrebe za redefiniranjem odnosa snaga i odgovornosti u svijetu još od završetka Drugog svjetskog rata. Svijet je te sudbonosne '89 ličilo na igralište sa samo jednim timom (Sjedinjenim Državama i NATO-om) – što je neke čak dovelo i u napast da proglašavaju 'kraj historije' (Fukuyama, 1989: 271) – sve usljed nepostojanja jasno definirane "antiteze" ili "protivnika" zapadnom ili slobodnom svijetu.¹ Javnost, pogotovo u novo 'oslobođenim' državama Istoka Europe, ispoljavala je ogroman optimizam, vidljiv u popularnoj kulturi – muzici, filmu, itd. Neki drugi, mnogo zlokobniji, akteri već su se doduše uveliko spremali za stvaranje novog neprijatelja: Generalni sekretar NATO-a Willy Claes je 1995. tako implicirao: naš sljedeći neprijatelj je (radikalni, fundamentalistički) Islam (Tibi, 2002: 32).²

Međutim, razvoj događaja je već početkom 90-ih uveo novu dinamiku u međunarodne odnose: val sukoba između sub-državnih entiteta doveo je rat na prag najrazvijenijeg i najmirnijeg dijela svijeta – ujedinjene Europe. Mada su izravne i trenutne posljedice sukoba na Balkanu bile ograničene na trošak akomodacije izbjegličkog vala, šok krvoprolića i razaranja na europskom kontinentu prizvao je u sjećanje duhove neslavne europske prošlosti, za koje se smatralo da su sigurno i zauvijek zakopani Nurnberškim procesom. Šok je ubrzao stvaranje svijesti o potrebi interveniranja u cilju rješavanja problema. Više je faktora doprinjelo osjećanju urgentnosti: ratovi na Balkanu odvijali su se bukvalno uživo pred očima TV gledaoca; stotine hiljada izbjeglica učinilo je ove tragedije vidljivim i 'opipljivim', kako prosječnom građaninu, tako i donosiocu odluka u europskim zemljama. Naposljetku, bez obzira na *cordon sanitaire* koji je Europa podigla oko Balkana, nerealno je bilo očekivati da se krize ovih razmjera mogu izolirati. Europske vlastite nedoumice i nesigurnosti u pogledu identiteta i međusobnih odnosa različitih grupa počele su isplivavati na površinu: bilo je dakle neophodno intervenirati da bi se lokalna kriza riješila prije nego se njene implikacije osjete u regionu (Short, 2002: 25).³

Osnovni problem u europskom pristupu rješavanju kriza u vlastitom dvorištu bio je upravo odraz nepostojanja koncepta odgovora na ovakav tip krize: cijela poslijeratna historija Europe (i šire: 'slobodnog svijeta') bila je oblikovana hladnoratovskom crno-bijelom podjelom na 'dobre' i 'loše' igrače. Blokavska geografija značila je da takva podjela ima svoje jasne granice. 'Loši' su, drugim

riječima, bili oni iza granice, oni o kojima nismo znali mnogo jer se sa njima nismo ni miješali, niti pokušavali razumjeti njihove motive. Sukobi na Balkanu nisu se uklapali u ovu urednu geografsku podjelu: sada je odjednom neprijatelj bio među nama. Budući da se sa lošim igračima koji nisu jasno definirani (jezikom, rasom, bojom, uniformom, zastavom, i nadasve geografskim otklonom – moraju biti 'tamo iza granice') nismo naučili boriti, moraćemo ga sadržati u jednu od ovih odrednica. U tome leži i osnova europskog pristupa rješavanju sukoba na Balkanu: prihvatanje onih koje možemo svrstati među 'dobre' i izolacija svih ostalih čiji je status nejasan. 'Oni tamo', koje smo odvojili novom, jasno definiranom, granicom, po implikaciji postaju 'loši'.

Takav način, bez obzira na svu urednost i eleganciju koju omogućava europskim vladama, predstavlja katastrofu za one koji su se našli u vrtlogu sukoba 'sa one strane granice'. Njihovi problemi se ne rješavaju jer 'dobra' nedostaje volje, snage i strpljenja da se upuštaju u rješavanje njima nerazumljivih, zamršenih i isprepletanih problema. Umjesto stvarnih pokušaja rješavanja konflikata, oštećenima se nudi surogat intervencije u vidu pružanja humanitarne pomoći, suosjećanja putem uključenosti organizacija civilnog društva i maglovitih obećanja o boljoj budućnosti kada se jednom – nekako – uspijete definirati kao 'dobri' i samim tim nađete sa ove strane granice.

Suštinsko neinterveniranje početkom devedesetih bilo je održavano i dodatno osnaženo karakterom uključenosti međunarodnih organizacija u rješavanje sukoba na području Balkana. Međunarodne organizacije koje su za cilj imale osiguranje kolektivnog mira i sigurnosti (prevažodno Ujedinjeni narodi) bile su u potpunosti produkt hladnoratovske, blokovske, filozofije neinterveniranja u unutarnjim problemima država članica. Ujedinjeni narodi time po implikaciji postaju saučesnici u tretmanu konflikata kao isključivo humanitarnog problema koji se može riješiti izolacijom i humanitarnom pomoći. Postojeći instrumenti na raspolaganju Vijeću sigurnosti – mirovne snage – stvoreni su kao ad-hoc odgovor na potrebe *čuvanja mira nakon* okončanja hladnoratovskih sukoba (Zacarias, 1996: 32) i kao takvi su bili potpuno neadekvatni za rješavanje sub-državnih sukoba.⁴ Takav pristup problemu imao je za posljedicu neophodnosti *stvaranja* (i po implikaciji *izjednačavanja*) 'zaraćenih strana' da bi se makar na tom sub-državnom nivou moglo govoriti o sukobu kakvog naš hladnoratovski pogled na svijet poznaje. Klasična

geopolitika nema kapacitet za razumijevanje finesa sub-državnih sukoba. U njima ne prepoznaje klasične aktere, dinamiku međusobnih odnosa, niti karakter problema.⁵

Ovakva suspenzija intervencije trajala je dugo – u svakom slučaju predugo za one koji su patili kao rezultat neinterveniranja – a vjerovatno bi potrajala i mnogo duže da na scenu nisu stupile Sjedinjene Države. Nemogućnost odgovora putem postojećeg okvira za osiguranje kolektivnog mira i sigurnosti u svijetu učinila je neophodnim stvaranje nekih novih okvira. NATO – u egzistencijalnom limbu još od okončanja hladnog rata – prepoznaje lokalne konflikte balkanskog tipa kao izravnu prijetnju svjetskom miru (Williams, 2001)⁶. Još važnije, prepoznavajući ograničenja postojećih okvira osiguranja mira, NATO koristi priliku da sačuva svoj kredibilitet na međunarodnom planu i profilira sebe kao svjetskog policajca sa misijom intervencije van svojih tradicionalnih okvira djelovanja (Chomsky, 1999: 134).⁷ Drugim riječima, NATO možda nije najbolji, ali je jedini mogući okvir rješavanja konflikata. Konflikte u kojima NATO intervenira teško je podvesti pod bilo koju od postojećih kategorija u kojima organizacija ima pravo djelovanja.⁸ Ciljevi organizacije su tradicionalno strateškog karaktera, oslonjeni na zaštitu interesa članica NATO saveza.⁹ Intervencije NATO saveza do kojih je naposljetku došlo u Bosni i Hercegovini i Kosovu nisu imale jasnu poveznicu sa navedenim interesima i ciljevima.

Radanje koncepta Vojnog humanizma

Umjesto pozivanja na tradicionalne ciljeve, NATO, predvođen Sjedinjenim Državama, formuliira politiku upotrebe sile u humanitarne svrhe, nudeći svijetu po prvi put koncept tzv. 'Vojnog humanizma' (Chomsky, 1999).¹⁰ Naizgled jednostavan, koncept je naravno podrazumijevao radikalno mijenjanje načina razumijevanja dinamike međunarodnih odnosa i tretmana njihovih aktera. Uvođenje takvog novog koncepta – od strane jedine preostale supersile i vojnopolitičkog saveza pod njenom kontrolom – očekivano je podiglo buru reakcija. U političkoj sferi, protivljenje ili sumnja u prave motive djelovanja NATO saveza dovelo je do nekih interesantnih savezništava: Srbija, krvnik muslimana iz devedesetih, nakon intervencije na Kosovu pronalazi zajednički jezik sa Iranom na međunarodnom planu.¹¹ U akademskom diskursu, europska ljevica, tradicionalni protivnik svega američkog, zbližava se tako po implikaciji na ideološkom planu sa

najreakcionarnijim protivnicima NATO intervencije, kao i pobornicima najfantastičnijih teorija zavjere.

Sumirano, dijalog pobornika i protivnika oružane humanitarne intervencije zasniva se na karakteru tri osnovna postulata: legalnosti, moralnosti i isplativosti intervencije. Niti jedan od ovih postulata u dosadašnjem razvoju rasprava nije uspio demonstrirati, *van razumne sumnje*, prednosti korištenja oružja u humanitarne svrhe onima koji se *sami ne nalaze u stanju potrebe* za takvom intervencijom, tj. zapadnoj demokratskoj javnosti. Bez obzira što sami ne mogu osjećati potrebu za takvom intervencijom (a u međunarodnim odnosima tradicionalna je nestašica empatije sa žrtvama), oni su javnost koja demokratskim putem takve intervencije naposljetku mora odobriti.

Trenutni pravci razvoja koncepta oružane humanitarne intervencije

Bez obzira što legalistički i akademski diskurs do sada nije odlučujuće demonstrirao prevagu niti jedne opcije, očito je da se svijet trenutno nalazi u prijelomnom momentu što se tiče upotrebe sile u humanitarne svrhe. Jedan od najvažnijih faktora koji obilježavaju trenutnu dinamiku rasprave o vojnom humanizmu jeste zamor intervencije u državama koje su nosioci sile koja se može upotrijebiti u humanitarne svrhe. Nepopularnost slanja vojnika u misije koje javnost poima kao vojni avanturizam ozbiljno je narušila spremnost zapadnih demokracija za poduzimanje misija poput onih u Bosni i Kosovu. Zapadno javno mnijenje opravdano ima poteškoća da nakon Afganistana i Iraka razluči opravdanost i potrebu za slanjem vojnika u neku novu Bosnu ili Kosovo.

Pored posvemašnjeg bankrota ideje vojnog humanizma nakon Bushovih vojnih avantura, neki drugi faktori utiču na spremnost donosioca odluka da razmatraju ideju slanja vojnika u misije humanitarnog karaktera. Nobelovac Joseph Stiglitz izračunao je sada već čuvenu cifru od 3 triliona dolara, koliko će po njemu naposljetku koštati rat u Iraku (Bilmes, Stiglitz, 2008). Knjiga je imala ogroman odjek u američkoj javnosti. Ovakve cifre pojavljuju se u diskursu unutarnje politike svih demokratskih država zapada, nedvojbeno utičući na spremnost javnosti da podrži vojne intervencije u budućnosti, bez obzira na njihovu eventualnu opravdanost.

Sa druge strane, nedoraslost međunarodnih organizacija (prevashodno dakle Ujedinjenih naroda) za obavljanje svoje primarne misije – osiguranja kolektivnog mira i sigurnosti u svijetu – nastavlja blokirati neutralni i univerzalistički pristup rješavanju konflikata sa značajnih humanitarnih implikacijama. Ujedinjeni narodi su svoje učešće u 'dekadi intervencionizma' otpočele na najgori mogući način: fijaskom multinacionalnog napora u Somaliji, odnosno katastrofalnim djelovanjem u sukobima u Bosni i Ruandi. Pokazalo se je hladnoratovska struktura Ujedinjenih naroda dostatna samo za *očuvanje mira*, odnosno u rijetkim slučajevima *zaustavljanje sukoba*, koje najčešće ima samo privremeni karakter, budući da nije praćeno odgovarajućim diplomatskim naporima na trajnom *rješavanju sukoba* (primjerice *zamrzavanje* konflikata na Kipru i između Libana i Izraela pod paskom mirovnih snaga UN). Nekompetentno djelovanje u slučajevima Bosne i Ruande predstavljalo je svojevrsnu PR katastrofu za Ujedinjene narode i riskiralo njihovu potpunu diskreditaciju kao relevantnog aktera u međunarodnom sistemu.

Svjesni delikatne pozicije UN, vodeći ljudi ove organizacije su već početkom sukoba u bivšoj Jugoslaviji pokušali redefinirati poziciju i zadatke organa i tijela UN u rješavanju sukoba koji su kao rezultat imali humanitarne krize velikih razmjera. Tadašnji generalni sekretar organizacije Boutros Boutros Ghali je tako u svojoj ambicioznoj Agendi za mir iz 1992. godine predložio set principa za upotrebu mirovnih snaga UN, među kojima je osnovni prijedlog da upotreba mirovnih snaga UN ne mora ovisiti o pristanku svih snaga u sukobu. Međutim, nepostojanje koncenzusa među velikim silama o problemu interveniranja u humanitarnim i drugim krizama, presudilo je da predloženi principi ostanu samo mrtvo slovo na papiru.¹²

U pokušaju nalaženja solomonskog rješenja, podsekretar Ujedinjenih naroda za političke poslove Marrack Goulding je slijedeće godine formulirao "Principe očuvanja mira", (Goulding, 1993: 451-464) sa namjerom da oni posluže kao set mjera kojima bi se rukovalo djelovanje mirovnih snaga UN-a u budućnosti. U suštini, Goulding predlaže da mirovne operacije moraju biti organizirane pod okriljem UN, da moraju zadržati striktnu nepristrasnost, da ne bi trebale imati naglašeno prisustvo jedne supersile, ali i da se mogu raspoređivati samo *uz odobrenje* svih strana u sukobu i samo *nakon postizanja političkog rješenja* od strane sukobljenih strana. Iz svega

navedenog je vidljivo da su Ujedinjeni narodi, suočeni sa nemogućnosti postizanja radikalnih promjena, izabrale put kompromisa koji u suštini nije donio nikakve promjene u dotadašnjem – krajnje neadekvatnom – okviru za djelovanje u humaniranim krizama i sukobima kakvi su obilježili zadnju deceniju 20. stoljeća.

Ovakva razmišljanja, utjelovljena u zvaničnom dokumentu Ujedinjenih naroda predstavljaju zapravo ostatke hladnoratovskog razmišljanja koje ne uvažava promijenjenu realnost svijeta. Naglašavanje odobravanja od strane svih strana u sukobu već se tada pokazalo kao jedan od principa koje je nemoguće zadovoljiti. Također, zadržavanje nepristranosti pokazalo se kao katastrofalno opredjeljenje međunarodne organizacije, kojim je omogućeno činjenje nekih od najvećih zlodjela u novijoj historiji čovječanstva. Princip izbjegavanja naglašenog prisustva supersile predstavlja najočitiju ilustraciju hladnoratovskog mentalnog sklopa, i pokazuje koliki otpor je potrebno savladati u cilju reforme sistema UN.

Sankcije su drugo sredstvo na raspolaganju Ujedinjenim narodima u svrhu primoravanja država da djeluju na način koji bi trebao pomoći razrješavanju sukoba. U slučaju ratova u bivšoj Jugoslaviji, Vijeće sigurnosti je nametanjem najstrožijih ikada nametnutih sankcija pokušalo primorati Miloševićevu vladu u Beogradu da ograniči svoju uključenost u rat u Bosni i Hercegovini i podršku tamošnjim srpskim čvrstolinijašima. Da li su sankcije naposljetku bile te koje su primorale Miloševića na kompromis u Daytonu, ili je za 'omekšavanje' srpskih stavova prije bila odgovorna vojna intervencija koja je preokrenula situaciju na BiH ratištu, predmet je stalnih rasprava (Holbrooke, 1998; Mojzes, 1995). Činjenica je, međutim, da sankcije djeluju veoma sporo (ako ikada) na promjenu raspoloženja političkih aktera, budući da najteže pogađaju uglavnom stanovništvo, dok je njihov efekat na vojnu silu i političke elite odgođen.¹³ U ekstremnim slučajevima u kojima dolazi do de facto nestanka država (na primjeru Somalije i ranije Ruande), sankcije se jednostavno nemaju na koga primjeniti i kao takve ne figuriraju kao sredstvo djelovanja na rješavanju konflikata.

S vremenom je nemogućnost promjene institucionalnog okvira za djelovanje u sukobima na sub-državnom nivou dovela do toga da Ujedinjeni narodi svoj fokus prenesu na preventivno djelovanje putem specijaliziranih agencija, u kojem je ova organizacija akumulirala bogato

iskustvo tokom svoje historije. Ilustracija ovog novog fokusa nalazi se npr. u Izvještaju o humanom razvoju iz 2000. godine (pripremanom dakle u doba kulminacije krize na Kosovu) gdje Razvojni program UN (UNDP) kao svoj cilj navodi "stavljanje na globalnu agendu humanog razvoja i iskorjenjivanja siromaštva upotrebom pristupa zasnovanog na ljudskim pravima (UNDP, 2000: iv). Kada se birokratski novogovor tipičan za međunarodne organizacije ovog tipa raščlani ispostavlja se da Ujedinjeni narodi i nakon dekade (pokušavanja) djelovanja u različitim međunarodnim sukobima jednostavno nemaju mogućnost da djeluju na efikasnom rješavanju tih sukoba.

Jedini osjetni efekat kojeg je djelovanje UN imalo na rješavanje sukoba u Bosni i Hercegovini bilo je dostava humanitarne pomoći civilnom stanovništvu opkoljenih bošnjačkih enklava. Drugi, mnogo važniji čin, donošenje embarga na nabavku oružja i vojne opreme, je, potpuno pervertirajući ideju zaštite suvereniteta, *onemogućio* bosansku vladu da brani teritorijalni integritet i stanovništvo međunarodno priznate zemlje. Zapravo je samo *kršenje* tog istog embarga od strane Sjedinjenih država omogućilo da vlada u Sarajevu obrani fizičku egzistenciju naroda na teritorijama koje je još kontrolirala. Što se tiče Ujedinjenih naroda, oni su se *sjetili* da embargo ukinu (djelomično) tek po završetku rata, 1995. godine.¹⁴ Zamiranje aktivnosti na traženju odgovora za krize koje su obilježile devedesete godine nakon preuzimanja inicijative SAD na rješavanju tih kriza, dovela je do toga da Ujedinjeni narodi i danas, 18 godina nakon izbijanja sukoba u bivšoj Jugoslaviji, zadržavaju potpuno isti (i potpuno neadekvatni) pravni okvir i mehanizme za djelovanje u unutarnjim sukobima i humanitarnim krizama velikih razmjera.¹⁵

Nikada razvijeni pravni okvir za djelovanje u sukobima koji izazivaju humanitarne krize ogromnih razmjera ali su po karakteru unutarnji (Bosna, Ruanda), odnosno na teritorijama u kojima su nadležnosti međunarodnih organizacija nejasna (Kosovo), kontinuirano opterećuje prospekte osiguranja mira i sigurnosti u svijetu. Kao što se moglo vidjeti iz priloženog, diskusija u sklopu reforme Ujedinjenih naroda nije proizvela nikakve rezultate, a po svemu sudeći promjena koje bi povećale pravovremenost i efikasnost djelovanja neće biti ni u bliskoj budućnosti. Sa jedinom univerzalnom međunarodnom organizacijom čija je misija osiguranje kolektivnog mira i sigurnosti po strani, preostaju SAD i NATO kao jedina vojno-politička struktura koja posjeduje snagu i odlučnost, ako već ne i mandat za rješavanje sukoba navedenog tipa.

Međutim, iskustvo djelovanja Sjedinjenih država u periodu nakon intervencije na Kosovu porazno je djelovalo na snagu argumenata pobornika oružanih intervencija kao načina rješavanja humanitarnih kriza velikih razmjera. Sjedinjene Države su svoje vojne intervencije u Afganistanu i Iraku u različitim vremenskim periodima pokušavale opravdati potezanjem humanitarnih argumenata. U slučaju Afganistana ovi argumenti su korišteni nakon što su ostvareni prvobitni ciljevi uklanjanja Talibana sa vlasti, a u svrhu opravdavanja kontinuiranog ostanka na tom teritoriju.¹⁶ U slučaju Iraka, upotreba humanitarnih argumenata bila je prozirna i doprinjela je potpunoj diskreditaciji ideje vojnog humanizma. Nakon što nije pronađeno oružje za masovno uništavanje i nakon što su diskreditirani svi drugi upotrijebljeni razlozi za intervenciju, američka administracija posegnula je za humanitarnim argumentima, što je u političkoj i akademskoj javnosti dočekano sa podsmjehom (Clarke, 2004; Feldman, 2004; Ritter, 2005; Woodward, 2004; Isikoff, Corn, 2007; Hersh, 2004).

Možda najgora posljedica zloupotrebe humanitarnih argumenata za opravdavanje vojnih intervencija čiji su povodi bili potpuno drugačije prirode jeste otvaranje mogućnosti zloupotrebe istih argumenata i od strane drugih velikih ili regionalnih sila. Rusija, Kina, Indija, Pakistan i mnoge druge zemlje uključene su u cijeli niz teritorijalnih i pograničnih nesporazuma, velika većina kojih je u stanju suspenzije nakon perioda kada se za njihovo rješavanje koristila oružana sila. U pojedinim slučajevima (Kašmir, Kavkaz, Tajvan) sila je mirovala decenijama i veoma je teško pronaći *raison d'être* za njenu ponovnu upotrebu i narušavanje dugogodišnjeg statusa quo. Međutim, kako je pokazao prošlogodišnji rat u Gruziji, pervertiranje ideje oružane humanitarne intervencije od strane onih koji su je uveli u međunarodne odnose tokom devedesetih omogućilo je da i Rusija posegne za sličnom argumentacijom da bi opravdala ponovnu upotrebu sile u području u kojem je očit njen geopolitički interes. (Zlo)upotreba termina "vojni humanizam" kroz disocijanje sa izvornim idealima i načelima koji su rukovodili intervencije u Bosni, Istočnom Timoru i Kosovu imala je za posljedicu njenu potpunu diskreditaciju.

Naomi Klein, koja je svojedobno kritizirala markiranje 'rata protiv terorizma', demonstrirala je da je inherentna logika takvog markiranja takva da se ono može transferirati na bilo šta, uključujući i ideje potpuno suprotne izvornim (Klein, 2000). Ideja 'vojnog humanizma' je kroz zloupotrebu od

strane njenih tvoraca u Afganistanu i Iraku potpuno odvojena od originalnog čina koji je uzrokovao te intervencije. 'Vojni humanizam', odnosno upotreba oružane sile u cilju rješavanja konflikata koji uzrokuju humanitarne krize velikih razmjera je ovim putem postalo "marka" (logo) i sad se može primijeniti na sve vrste oružanih intervencija, kao njihova racionalizacija. Ovoga su svjesne i same Sjedinjene Države i NATO kada neuobičajeno mlako protestiraju rusku 'humanitarnu' intervenciju u Južnog Osetiji i Abhaziji, što naposljetku dovodi do komadanja gruzijskog teritorija. Paralele sa Kosovom su višestruke i očite, ne samo u očima ruske, već i svjetske javnosti.

Zaključak: vjerojatni pravci razvoja događaja u međunarodnim odnosima

No bez obzira na sve kauzalističke, legalističke i ine rasprave u svjetskoj akademskoj i političkoj javnosti jedna je činjenica neupitna: svijet ni dvije decenije nakon završetka hladnog rata nije našao formulu stabilnosti koja će predstavljati okvir za održavanje kolektivnog mira i sigurnosti. Tokom 2009. godine, unutarnji sukobi koji za posljedicu imaju velike humanitarne krize (a bez uključenosti velikih sila) zabilježeni su u Šri Lanki, Sudanu, Jemenu, Somaliji, Pakistanu, Kongu, području Kavkaza, itd. Mada većina ovih konflikata (uključujući i mnoge druge, često višedecenijske krize) spada u kategoriju 'sukoba niskog intenziteta' (low intensity conflicts) prema klasifikaciji UN-a, njihov efekat na život i blagostanje civilnog stanovništva je nemoguće potcijeniti. U velikom broju sukoba u kojem su – kao i inače u modernom ratovanju – žrtve primarno civili, nemoguće je zamisliti rješenje bez uključivanja neke velike sile ili velike međunarodne organizacije.

Sve veći broj *propalih država* (failed states), tog fenomena novog doba, znači da u mnogim konfliktima ni formalno ne postoji akter od kojeg bi se moglo očekivati da poduzme mjere na okončanju sukoba. Uključivanje susjednih država, često i samih na rubu egzistencije kao organiziranih političkih entiteta, uglavnom ne rješava ništa, ili čak riskira širenje ratnog požara po cijelom regionu. Lista država uključenih u crveno područje 'uzbune' na indeksu propalih država za 2009. godinu broji čak 38 država, mnoge od kojih praktično više nisu u stanju osiguravati mir unutar svojih granica.¹⁷ U svim ovim slučajevima, ne uzimajući čak u obzir opasnost od izbijanja

novih sukoba *visokog intenziteta*, zamislivo je očekivati potrebu za korištenjem oružane sile kao jedinim sredstvom za rješavanje humanitarnih kriza velikih razmjera.

Međutim, nakon svega navedenog, odnosno nakon iskustava, problema i troškova koje je za sobom povuklo korištenje oružane sile tokom devedesetih i početkom dvijehiljaditih, povlačenje Amerike u novi izolacionizam predstavlja logičnu opciju kojoj je naklonjen veliki broj analitičara međunarodnih odnosa. Tzv. 'Vijetnamski sindrom' opterećuje američku politiku kroz cijelu njenu historiju i nije limitiran samo na gorko iskustvo neuspjeha u ratu u Indokini. Materijalni i politički (doduše više ne i ljudski, zahvaljujući oslanjanju na tehnologiju) troškovi međunarodnih intervencija po pravilu onemogućavaju slobodno djelovanje administracije koja je u tolikoj mjeri ovisna od stanja raspoloženja javnog mnijenja. Sa druge strane, rastući apetiti za intervencijama u regionalnim razmjerama Rusije, Kine, Indije i drugih sila nameću u očima američkih stratega potrebu za kontinuiranim djelovanjem na međunarodnom planu u cilju balansiranja snaga.

Odnos potreba i mogućnosti, prevashodno imajući u vidu predviđanja o stanju američke ekonomije u budućnosti, odredit će do koje mjere će Sjedinjene Države biti u stanju da održe primat na planu međunarodne sigurnosti. Razmišljanja o potrebi osiguranja ovog primata predstavljaju anatemu u akademskoj i svekolikoj javnosti nakon Afganistana i Iraka. Činjenica je međutim da se civili zatečeni u vrtlogu humanitarnih kriza koje se ne mogu riješiti mirnim putem još godinama, ako ne i decenijama, neće moći osloniti niti na međunarodne organizacije niti na regionalne sile. Međunarodne organizacije, tj. Ujedinjeni narodi kojima bi osiguranje mira trebao biti prevashodni zadatak, ne nalaze snage za potrebnu reformu koja bi im omogućila svrsishodno djelovanje u sukobima novog tipa. Regionalnim silama – Rusiji, Kini, Indiji, itd. – još dugo neće biti moguće vjerovati (iz razloga čije objašnjavanje nadilazi okvire ovog rada) kada je u pitanju nepristrasno ali snažno djelovanje na razrješavanju humanitarnih kriza velikih razmjera. Zaključak se, dakle, nameće sam po sebi: šta god mislili o Sjedinjenim Državama, pogotovu nakon mračnog poglavlja vladavine Busha Jr., ova je sila jedino što preostaje slobodnom svijetu da intervenira u cilju zaštite nedužnih koje su zadesile humanitarne katastrofe sa kojima se ne mogu sami izboriti. Neće se, dakle, činiti previše smionim zaključiti da su upravo to imali u vidu oni koji su glasali za dodjelu – uistinu preuranjene – Nobelove nagrade za mir Baracku Obami.

Summary

Following the decade of American interventionism, at the beginning of the 21st century, the world finds itself at turning point in the matter of use of military force for the purpose of resolving large-scale humanitarian crises. Traditional issues which prevented timely and effective action in crises such as those in Bosnia and Herzegovina and Kosovo have yet to be resolved. These issues include Cold War structure of the United Nations, as well as issues related to activities of regional alliances such as NATO, outside the scope of their competencies. However, the need for interventions, such as the one in Kosovo – when the term ‘military humanism’ was indeed coined, is growing and can be expected to grow even further in future. The situation where there are more failed states than ever, the reform of the system for ensuring collective peace and security in the world has faltered, and destructive influence of regional powers is increasingly visible, make further engagement of the United States indispensable for world peace. However, the wholesale bankruptcy of the idea of military humanism, as well as the economic and political consequences of military adventures in Afghanistan and Iraq, make it doubtful whether the United States are still ready to occupy the place they deserve in this regard in the international arena.

Keywords: military humanism, humanitarian intervention, low intensity conflicts, United States of America, NATO, United Nations, Bosnia, Kosovo, Afghanistan, Iraq

Literatura

Agostinho Zacarias, *The United Nations and International Peacekeeping*, London: I.B. Tauris, 1996

Andru E. Wall (ed.), *Legal and Ethical Lessons of NATO’s Kosovo Campaign*, Newport: Naval War College, 2002

Bassam Tibi, *The Challenge of Fundamentalism: Political Islam and the New World Disorder*, University of California Press, 2002

Bob Woodward, *Plan of Attack*, New York: Pocket Books, 2004.

Francis Fukuyama, *The End of the History and the Last Man*, Penguin Books, 1989

Kristen P. Williams, *Despite Nationalist Conflicts: theory and practice of maintaining world peace*, Praeger Publishers, 2001

Le Monde diplomatique, 13.06.1999

Linda Bilmes, Joseph E. Stiglitz, *The Three Trillion Dollar War: The True Cost of the Iraq Conflict*, W.W. Norton & Co., 2008.

Marrack Goulding, *The Evolution of UN Peacekeeping*, *International Affairs*, 69(3), July 1993

Michael Isikoff, David Corn, *Hubris*, New York: Three Rivers Press, 2007.

Naomi Klein, *No Logo*, Flamingo, 2000

Noah Feldman, *What we owe Iraq*, Princeton: Princeton University Press, 2004.

Noam Chomsky, *The New Military Humanism: Lessons from Kosovo*, London: Pluto Press, 1999

Paul Mojzes, *Yugoslavian Inferno*, New York: Continuum, 1995

Richard A. Clarke, *Against All Enemies*, London: Simon & Schuster, 2004

Richard Holbrooke, *To End a War*, New York: Random House, 1998

Scott Ritter, *Iraq Confidential: The Untold Story of the Intelligence Conspiracy to Undermine the U.N. and Overthrow Saddam Hussein*, Nation Books, 2005

Seymour M. Hersh, *Chain of Command*. Harper, 2004.

UNDP, *Human Development Report 2000*

UNSC, *Report of the Panel on United Nations Peace Operations*, 2000

¹ "What we may be witnessing is not just the end of the Cold War, or the passing of a particular period of post-war history, but the end of history as such... That is, the end point of mankind's ideological evolution and the universalisation of Western liberal democracy as the final form of human government."

² "Islamski fundamentalizam je u najmanju ruku opasan kao i komunizam. Molim vas, ne potcenjujte ovaj rizik"

³ Za detaljnu diskusiju odnosa SAD i europskih saveznika tokom kosovske kampanje vidi: Andru E. Wall (ed.), *Legal and Ethical Lessons of NATO's Kosovo Campaign*, Newport: Naval War College, 2002

⁴ Principi djelovanja Ujedinjenih naroda u sukobima sadržani su u Poglavljima VI i VII. Od posebne je važnosti klauzula u Poglavlju 7 u kojem se bezuvjetno zabranjuje zadiranje u unutarnje poslove država: Ništa sadržano u ovoj Povelji ne može dati za pravo Ujedinjenim narodima da se mješaju u pitanja koja su stvar unutarnjeg pravnog poretka bilo koje zemlje.

⁵ Implikacije za mirovne operacije UN detaljno se razmatraju u: Report of the Panel on United Nations Peace Operations, pp.3-5.

⁶ Za post-intervencijsku analizu učesća NATO-a u ratu u Bosni i Hercegovini vidi: *Crossing the Rubicon*: Ryan C. Hendrickson examines the chain of events leading to Operation Deliberate Force, NATO's first air campaign in Bosnia and Herzegovina, and their significance ten years on. Objavljeno 1. jula 2005, dostupno na:

http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_21881.htm?selectedLocale=en. Stranici pristupljeno 15.10.2009.

⁷ Vidi također: Remarks by Kris Janowski, Spokesman, UNHCR, 16.10.2003. Dostupno na:

<http://www.nato.int/docu/speech/2003/s031016f.htm>. Stranici pristupljeno 15.10.2009.

⁸ Pozicija NATO-a u pripremi intervencije na Kosovu razmatra se u zvaničnoj komunikaciji organizacije: NATO's Role in relation to the conflict in Kosovo, 15. juli 1999. Dostupno na <http://www.nato.int/kosovo/history.htm>. Stranici pristupljeno 15.10.2009.

⁹ Član 4 Povelje glasi: The Parties will consult together whenever, in the opinion of any of them, the territorial integrity, political independence or security of any of the Parties is threatened. Dostupno na: www.nato.int/docu/basic/txt/treaty.htm. Stranici pristupljeno 15.10.2009.

¹⁰ Termin 'Humanitarno bombardiranje' prvi je zapravo upotrijebio Vaclav Havel koji je u intervjuu za pariški *Le Monde* 29. aprila 1999. izjavio "the raids and the bombing are not prompted by material interests; they are exclusively humanitarian in nature" (Citirano u *Le Monde diplomatique*, 13.06.1999, dostupno na: <http://mondediplo.com/1999/06/13mamou>). Stranici pristupljeno 15.10.2009.

¹¹ Već u januaru 2001. godine, zamjenik ministra vanjskih poslova Irana A. Ahani posjetio je Beograd, dok je ministar vanjskih poslova SRJ Goran Svilanović posjetio Iran u decembru iste godine. Ovom prilikom dvije zemlje potpisale su: Sporazum o ekonomskoj suradnji, Sporazum o suradnji u području turizma i Sporazum o kulturno-obrazovnoj i naučnoj suradnji, Program o kulturno-obrazovnoj suradnji za period 2002-2004. Ono što je izazvalo najveću pozornost svjetske javnosti, posebno Sjedinjenih Država, bilo je navodno potpisivanje Sporazuma o sigurnosnoj suradnji koji je prema određenim izvorima potpisan nekad tokom 2005. godine. Posebnu težinu ovim tvrdnjama dala je vijest o potpisivanju sporazuma koju je objavila zvanična iranska novinska agencija IRNA 23. januara 2006. godine. Iranski dnevni list *Iran Daily* prenio je ovu vijest u cjelosti u kojoj se između ostalog navodi da je "... prvi potpredsjednik Parviz Davoudi (...) autorizirao je potpisivanje privremenog sporazuma o sigurnosnoj suradnji između Irana i Srbije i Crne Gore (...) kao odgovor na prijedlog Ministarstva unutarnjih poslova, kabinet je ovlastio Ministarstvo obavještajnih poslova da potpiše taj sporazum. Takav akt je u skladu sa članom 2. pravilnika o izradi i potpisivanju međunarodnih ugovora odobrenim 1992." Vijest je poslije, poprilično neuvjerljivo, demantirao Tanjug. Izvor: www.iran-daily.com/1384/2482/html/national.htm. Portalu pristupljeno 15.10.2009.

¹² *An Agenda for Peace, preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping*. Izvještaj Generalnog sekretara Vijeću sigurnosti UN 17. juna 1992: <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>. Stranici pristupljeno 15.10.2009.

¹³ Vidi npr. Richard Holbrooke, *To End a War*, pp.169, 211, 236. Za detaljniju raspravu o utjecaju režima sankcija na Srbiju i Crnu Goru vidi Mojzes, *Yugoslavian Inferno*, pp. 176-185

¹⁴ Puni tekst rezolucije Vijeća sigurnosti br. 1021(1995): <http://www.nato.int/for/un/u951122a.htm>. Stranici pristupljeno 15.10.2009.

¹⁵ Posljednji pokušaj ponovnog pokretanja debate i redefiniranja principa djelovanja UN putem interveniranja u konfliktima nalazi se u tzv. Brahimijevom izvještaju Vijeću sigurnosti UN iz augusta 2000. (Report of the Panel on United Nations Peace Operations). Izvještaj je dostupan na http://www.un.org/peace/reports/peace_operations/. Stranici pristupljeno 15.10.2009.

¹⁶ *NY Times, One War We Can Still Win*, 13. decembar 2006, dostupno na:

<http://www.nytimes.com/2006/12/13/opinion/13cordesman.1.html>. Stranici pristupljeno 15.10.2009.

<http://travel.nytimes.com/2006/12/13/opinion/13cordesman.1.html?pagewanted=1&n=Top%2FReference%2FTimes%20Topics%2FOrganizatio>. Stranici pristupljeno 15.10.2009.

¹⁷ *The Fund for Peace, Failed States Index 2009*. Dostupno na: http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=99&Itemid=140. Stranici pristupljeno 15.10.2009.